

VASÁRNAPI MAGAZIN

Csontos
Magda

KOPJAFÁK ÉS SÍRKÖVEK

A szentesi öregtemetőbe véletlenül kerültem tavaly nyáron. Más vidékről való vendégem kéredzkodott oda; valami néprajzi tudósításból tudta, hogy ott kopjafák alá temetkeztek hajdanvolt magyarok és a kopjafák ma is megvannak.

Igy igaz. Az öregtemetőben ctt sorakoznak a szebbnél szebb faragású, pusztulásukban is gyönyörű fejfák. Magányosan is, párosan is. Az utóbbiak különbözőnek egymástól, beszédes formáik egyértelműen közlik, hogy alattuk férj-feleség nyugszik, akik valaha egymáshoz tartoztak, holtomiglan, holtodiglan.

Szépek az öreg kopjafák, de maga a temető elszomorító. Gázos, füves, a besüppedt sírokat

nem gondolja senki. Hiszen nincs is, aki gondolná, mert rég meghaltak, akik valaha virágot vittek oda, mécses gyújtottak a hantokon. A temetőt elérte a minden temető sorsa: életének ideje kitelt, halottá vált maga is.

Hamarosan fel kell számolni. Pénzkérdés csupán. Merthogy egyszer szükségszerűen „szanálják” az öreg temetőket. Ha nincs senki hozzátartozó, aki átszállítatná az öreg csontokat, fizetve értük, hát hivatalból gyűjtik őket össze és temetik tömegsírba valahol. Nem kegyetlenség ez, csupán kényszerűség az élet nevében. Kell a hely az élőknek. Gyerekkoromnak egy sok játék-emlékét őrző, régi, szép temetője, a Babka-temető helyén — messzi városban, Érsekújvárott volt valamikor — ma már modern városnegyed áll. Ki merné vitatni, hogy így helyes? És ki állíthatja, hogy a mai főterek helyén nem volt-e valaha temető?

Kicsi a föld, temetők fölött jár a lábunk. A fáraók múmiáját őrző piramisokat is homokból ásták ki idegenforgalmi látványosságnak. Az öreg Máder bácsi kertje, udvara is négyezer éves koponyákkal volt kirakva, itt, Szőregen, Móra Ferenc idejében. Máder bácsi ijesztgette velük a falu régészethez érzéketlen lakóit, akik fel is akarták jelenteni érte. A koponyákkal a bronzkor kincseit ásták a sírokba valaha, azokból múzeumi tárgyak lettek. A csontokból, az egykori emberek örök életre szánt maradványaiból ki tudja, mi lett?

Mi lesz azokból ezer év múlva, akik ma kerülnek sok ezer forintos síremlékek alá? A régiek élelmet, fegyvert, ékszert temettek a halottal, Attila király idejében még szolgálát is, hogy szolgálják őt a másvilágon. A keresztyén egyházak a másvilágra már csak a lelket tartják bemenendőnek, testi szükségletek kielégítésével kétezer év óta a temetők nem törődnek. Mindenki tudja: a halottaknak az eleven világ nem adhat többé semmit.

Miért épül be hát mégis forintos ezre a temetőkbe?

— Nem fogja elhinni — mondta a vállaltatvezető. — Ma is aláírtam egy számlát, csaknem 16 ezer forintot. Háromszemélyes sírkeret, síremlék. Galambok, kelyhek, angyalok; tömény giccsparádé. Nem mi tehetünk róla, ezt is higgye el. Így jönnek a megrendelők: Tudják, olyant csináljanak nekünk is, mint a Kovácséké. Csak az angyal ne bal-

hanem jobbfelől álljon. És a pénz nem számít.

Ahogy a lagziban a cigány vonózára szűrt százassal sem a cigányt tisztelik meg, akik adják, hanem kérkedő önmagukat, éppúgy nem a halott megbecsülése a sok ezerbe kerülő síremlék, hanem az élők hivallgó egymásra licitálása. Lássá meg a világ, kik vagyunk, mik vagyunk. Ha Kovácséknek telik, telik nekünk is.

Maeterlinck szép meséje szerint a halottak életre kelnek, valahányszor szeretettel gondol rájuk valaki az élők közül. A sírkertek betonvárainak építői magukra gondolnak, nem halottakra. Közönségnek, bámulóknak építkeznek, nem nekik. Emléküket az aranyozott betűk sem keltezik életre. S egyszer azok is a semmibe tűnnek. Beszélnek, egyes temetőkben nemcsak helyet, de kész, „használt” síremléket is lehet vásárolni, ha a család végképp kihalt. A névbetűk fölé új márványlap kerül, a kitessékelte halottak helyébe jöhetnek az új koporsók.

A jövő temetkezése a hamvasztás és az urna, ami csak kevéske port őriz, fehér hamuvá tisztult maradványát a testnek. Egyre többen még ezt sem kívánják: végakaratauk szerint hamvaikat virágok, füvek között szórják szét nyomtalanul. Idő telik el, amíg ezt mindenki szépek és természetesnek találja, ma még sok ember szemében iszonytató a kép. Inkább választják a földet, temetőkertek szelid békéjét áhítva. Vannak ilyenek is, vannak szép sírok is. Cicoma, mesterkéltség nélkül készülnek. Lényegük az egyszerűség és a gondoskodás arról, hogy a sírt akkor se verje föl gaz, hordja szét szél és eső, ha a más helyre, távoli városba szakadt hozzátartozók nem gondolhatják folyamatosan. Láttam már sima, fekete kőlapot például, rögzítve rajta egy kristálypohár, mécsesnek, virágnak, S az ára nem egy lakás ára.

Van egy kopjafám a szentesi temetőből. A szemétdombról emeltem fel a faragott csúcsot. Most a könyvespolcomon emlékeztet rá, hogy múlandó az élet, múlandó a gyász, a halottakért hullatott könny. Gondolok néha arra, aki talán száz esztendő is a faragott fa tövében pihent. Nem tudom, ki lehetett. De azt tudom, halála után egy pillanattal mindegy volt neki, hogy ez a faragott kopjafa vagy a Tadsz Mahal örzi-e kiszenvedett testét. S mindegy volt neki, már akkor, hogy ma én őrzöm a fejfáját, vagy rántott levest főztek a lángján vándorcigányok. Csak nekem, a még élőnek nem mindegy. A nemes formában megfaragott, ősi idők hagyományát, jó ízlését őrző fát szívesen tartogatom. Vele őrzöm a halott ismeretlen emlékeit is. A betongalambok, kelyhek, angyalok kellenek-e majd valakinek, ha egyszer helyükön az anyaföldre számot tart az élet?

Diska
Lenke

Éj a kopár
hegyen

Kalló
Viktor

Szeretet

Szávay
István

ODÜSSZEA

Az úrhajó már közel járt céljához. Sok éve indult el a naprendszerből, a fényét megközelítő sebességgel hagyva maga mögött a teret. Motorjai évek óta nemák voltak, legénysége a hibernációs kamrákban aludta mély, mesterséges álmát. Csak a koordinációs rendszer szemei fürkésztek az űrt, ügyelve a személyzet biztonságára.

Az emberek ébredezni kezdtek. A központi agytól jött rendelkezésre fokozatosan csökkent a hibernáló rendszer működése. A berendezések ismét életet adtak az embereknek.

A hajó már a fényév tizedrésze közelítette meg az új naprendszert. A cél, az új nap, még csak egy pont volt az űr többi napja között, amikor az évek óta néma főhajtóművek újra beindultak. Félkezni kezdték a hajót, csökkenteni a tömegében felhalmozódott hatalmas mennyiségű mozgási energiát.

Már csak kétnapi út volt hátra a rendszerig. A csillagászok megállapították, hogy a napnak hét bolygója van, közülük a második főbb jellemzőiben hasonlít a Földhöz. Napjától mért távolsága pedig elméletileg lehetővé teszi a fehérje típusú, magasabbrendű élet kialakulását. A bolygóhoz közelebb érve az optikai vizsgálatok kiderítették, hogy légköre sok hasonlóságot mutat a földivel és felületének több mint felét óceánok borítják, melyek feltehetően vízből állnak.

A hatalmas csillagközi úrhajó lassan bolygó körüli pályára tért. A hangárban levő gyűrűsszárnú rakéta-repülőgépet pilótája előkészítette a leszállásra, majd a parancsnok helyettesével kettesben beszíjazták magukat a pilótaülésekre.

A kis gép lassan távolodott a hajótól. Mintegy száz méterre a pilóta bekapcsolta a rakétákat. Lefelé ereszkedtek. A bolygó felszíne egyre közelebb került hozzájuk. Már a légkörben jártak. A sűrűbb atmoszférában támaszt találtak a gyűrűs szárnyak, a gép sebessége egyre inkább lassult. A hangsebességnél lassabban haladtak, néhány száz méterrel az óceán tükre fölött. A távolban egy kontinens partja bontakozott ki. Még jobban csökkentették a sebességet és az alig hullámozó vízre ereszkedtek.

A part ott volt előttük. Dzsungel borította. Schol semmi mozgás. A parancsnok helyettese levegő mintát engedett az analízis torba. Az elektronikus agy néhány pillanat múlva közölte az eredményt: a légkör összetétele jelentéktelen eltérésekkel megfelel a földinek. A két ember így nem vette fel a légzőkészüléket, csak biológiai szűrőt csatolt arcára. Felnyitották a kabin fedelét.

Ott álltak a bolygó türkizzöl-

den csillogó ege alatt. Táguló mellkassal szívták be a friss, óceáni levegőt. Illata sós volt, akárcsak a földi tengereken. Csak a színek emlékeztettek arra, hogy idegen világban járnak. Lassan hátramentek a gép raktárához, ahonnan a pilóta kivezetette a légpárnás terepjárót. Beültek és elindultak a part felé.

Schol semmi mozgás. Csak rovarokat láttak röpdölni a part fái, bokrai között. A messzebből áthatolhatatlan őserdőnek tűnő növényzetről kellemes meglepetésükre kiderült, hogy viszonylag könnyen járható. Terepjárójukkal az erdő felé vették útjukat.

A viruló vegetáció, a sok repkedő színes rovar magasabb fejlettségű állatvilág létezését is sejtette. A parancsnok helyettese a biztonság okáért a kupolában elhelyezett sugárfegyver mellé állt. De legalábbis egyelőre nem támadta meg őket senmi.

Útjukat békésen folytatták. Néha láttak egy-egy elsuhanó, a növényzet közé vesző nagyobb állatot is, de azok inkább menekültek előlük, nemhogy támadási szándékot mutattak volna. A növényzet is egyre ritkább lett. Itt-ott tisztásokon haladtak át. Az erdőben csend volt, néma csend.

Szétnyíltak előttük a bokrok, erdei útjuk végére értek. A távolban karsú, magas épületeket, tornyokat pillantottak meg, amelyek messze csillogtak a napfényben. Csodálkozva kiáltottak fel. Szemüket nem tudták levenni a ragyogó látványról. A pilóta szinte automatikusan állította meg a terepjárót. Felnyitották az ajtókat és ámulva nézték a csodálatos épületeket; elmélyedve a látványban, zavartalanul az idegen bolygó néma, nagyszerű csendjében. A levegőben, a földön és az égen gyönyörű színek ragyogtak.

Jobb felől hirtelen ütemes hangokat hallottak. Mint a rezsebanda! — villant át agyukon, mielőtt odakapták volna szemüket. Mintegy ötven lépésnyire feketébe öltözött, emberformájú lényeket pillantottak meg. Feszesen, mereven álltak. Némelyik mintha integetett volna. Lábuktól a terepjáró ajtajáig ríktó sárga szőnyeg húzódt. Az úrhajósok megbabonázva léptek ki az ajtón. Végigmentek a szőnyegen, egészen az alig mozduló, fekete ruhás lényekig. Néhány lépésnyire megálltak, amikor a levegőt gyors csipogás töltötte be. Az egyik alak szája mozgott. Beszélt. Aztán az emberekhez lépett, furcsa illatú, színes virágokat nyújtott át és kemény, csápszerű karjával átölelte őket. A szertartásos csóknál kitinnel borított éles ajkai véres csíkot hagytak az emberek meglepett, tétova arcán.

Jenő
István

SZÍNHÁZI ESETEK

Ki fizet?

Sziklai Jenő szegedi színházi igazgatóságának idejéből sok kis apró történet maradt fenn, melyek mind különleges és kiváló emberi és színigazgatói tulajdonságait és humorát tükrözik.

Egyik operett bemutatója előtti főpróbájáról a női táncos két tagja elkésett, s amikor Sziklai, mint a darab rendezője is, felelősségre vonta őket ezért, kik azonban arra hivatkoztak, hogy az órájuk megállt.

— Majd én megmutatom maguknak — mondta ismert selypítő beszédmodorában —, hogy máskor nem fognak késni. Megbüntetem mindkettőjüket félhavi gázsírral!...

A két táncosnő el is pityeregte magát, de azért rohantak öltözni. Másnap volt a gázsifizetés. Mindenki meg is kapta fizetését, csak a két elkésett „görlő” kapta a felét. Amikor meglátták Sziklai igazgatót, a nagy hatás kedvéért elkezdtek hangosan sírni, de ő bizony felszegett fejjel, észre sem véve őket, ment tovább.

Este odahívatta magához Herczeg Vilmost, az igazgatóhelyetteset, elővette tárcájából a táncosnőktől levont pénzt és azzal adta oda Herczegnek, hogy fizesse ki őket.

— De hiszen azt mondtad Pipikém (ez volt Sziklai beceneve), hogy nem fizetted ki őket...
— Az igaz — felelte Sziklai —, de azt nem mondtam, hogy te sem fizetheted ki őket...

Hangos tátogás

Sziklai tudvalevően egy kissé nagyot hallott. Egyik próbán elhatározták a szereplők, hogy megtréfálják igazgatójukat. Sziklai a nézőtér tizedik sorából figyelte a próbát. A színészek még a próba előtt megbeszélték, hogy a darab egyik prózái részénél beszéd helyett csupán hápogni, szájukat tátogatni fogják minden hang nélkül. Sziklai figyelt erősen, s már a tenyerével is nagytani igyekezett fülkagylóit, de bizony egy szót sem hallott. Egyszerre csak szerényen, mintha a hiba benne volna, felszól a színpadra:

— Nem lehetne egy kissé hangosabban?...

Távirat a mennyből

Sziklai Jenő nem az az igazgató volt, aki régi szerepköréből a legjobb szerepeket magának tartotta fenn. Általában keveset játszott, bár fiatalabb korában

ünnepeelt táncoskomikus volt Pesten és vidéken is. Amikor ezekből a síhederszerepekből kiöregedett egyik kedvenc szerepe lett Kálmán Imre Cigányprímásának címszerepe, amint 30 éves színészi jubileumán is eljátszott a szegedi színpadon.

Ezt a figurát annak idején Pesten az ugyancsak Szegedről odakerült Nyáray Antal vitte sikerre, aki ezzel az alakításával Bécs közönségét is meghódította. Amikor a szegedi jubileumi előadáson Sziklait ünnepelte a közönség, sok gratuláló táviratot is kézbesített számára a posta. A legérdekesebb az volt, amit a társulata tagjai hamisítottak ezzel a szöveggel: „Pipikém, itt a menyországbán ezt a szerepet mégsem te fogod játszani. Nyáray Tóni!”.

Mire Sziklai ezt mondta: „Az majd elvállik...”

A vég

Sziklainak egyik nagy érdeme volt az, hogy akkor, amikor a vidéki színházak mind anyagi bajokkal küzdöttek, a többi színházaktól eltérőleg, ő mindig pontosan folyósította a gázsit. A társulat tagjai között tudott fegyelmet tartani, de e mellett barátja is volt a társulat minden tagjának. Mint operettrendező, országos viszonylatban is elismerték, akinek voltak invenciói és eredeti ötletei.

1939-ben, mint annyi sok értékes művésznek, neki is el kellett hagynia a színpadot származása miatt és közvetlenül a felszabadulás előtt a német és nyilas hordák golyói Győr környékén ölték meg.